

**АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА
З ПИТАНЬ ПОРІВНЯЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЩОДО ОПЛАТИ ПРАЦІ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ, ЯКІ
ЗАБЕЗПЕЧУЮТЬ ЗДОБУТТЯ ПОВНОЇ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ
ОСВІТИ, В УКРАЇНІ, КРАЇНАХ БАЛТІЇ, ПОЛЬЩІ, НІМЕЧЧИНІ,
ФРАНЦІЇ, ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ, КАНАДІ ТА США***

Анотація. В аналітичній записці викладено результати аналізу законодавства щодо оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, в Україні, країнах Балтії, Польщі, Німеччині, Франції, Великій Британії, Канаді та США. Акцентовано увагу на порядку формування заробітної плати з урахуванням тижневого навчального навантаження. Окремо зазначено про порядок нарахування надбавок і спеціальних доплат, зокрема за виконання додаткових функцій, надурочні години та години тимчасової заміни, умови праці, вислугу років.

Ключові слова: оплата праці педагогічних працівників, повна загальна середня освіта, посадовий оклад, тарифіковані години, навчальні години, кваліфікаційна категорія, вчитель.

ЗМІСТ

Вступна частина.....4

Основна частина.....4

Оплата праці педогогічних працівників в Україні.....4

***Законодавство держав-членів ЄС щодо
оплати праці педогогічних працівників.....7***

***Правові та організаційні засади оплати праці
працівників освіти у Великій Британії, Канаді та США.....22***

Висновки.....27

Вступна частина.

Освіта є фундаментом сталого розвитку суспільства. В Указі Президента України «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року»¹ забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх визначено одним із пріоритетів державної політики. До факторів забезпечення якості освіти, без сумніву, необхідно віднести наявність відповідного кадрового потенціалу.

Варто зазначити, що останніми роками престижність професії вчителя в Україні значно зменшилась, і причиною цьому є насамперед недостатнє соціальне забезпечення представників цієї професії, зокрема відсутність гідної винагороди за складну працю. Професія вчителя є професією з високим рівнем відповідальності. Знання, які надаються сучасній молоді, дають їй можливість для кращого майбутнього, а ті, хто має потенційний вплив на дітей суспільства, мають силу змінювати не лише життя дітей, а й суспільство. Вчителі несуть певну відповідальність за підготовку наступного покоління, виступаючи провайдерами наукових знань і навичок, тому забезпечення гідної, конкурентоспроможної заробітної плати вчителям має на меті отримання позитивного результату – найкращих показників у світових освітніх рейтингах.

Позитивний досвід інших держав, де толерується високий статус професії вчителя та гідна оплата праці, є корисним для України в контексті підходів до формування прогресивних шляхів просування по службі та шкали заробітної плати, що потенційно може стати важливим чинником утримання професіоналів у цій сфері.

Основна частина.

Оплата праці педагогічних працівників в Україні.

Закон України «Про освіту»² (далі – Закон) встановлює загальні засади оплати праці педагогічних працівників в Україні. Оплата праці педагогічних і науково-педагогічних працівників здійснюється за рахунок коштів державного та / або місцевого бюджетів, коштів засновників, власних надходжень закладів освіти, грантів, а також інших джерел, не заборонених законодавством. Посадовий оклад педагогічного працівника найнижчої кваліфікаційної категорії встановлюється у розмірі трьох мінімальних заробітних плат (дію абзацу першого частини другої статті 61 зупинено на 2025 рік згідно із Законом № 4059-IX від 19.11.2024³).

Відповідно до Закону педагогічним працівникам встановлюються щомісячні надбавки за вислугу років у розмірах: понад три роки – 10 %; понад 10 років – 20 %; понад 20 років – 30 % посадового окладу. Педагогічний працівник, який пройшов сертифікацію, отримує щомісячну доплату в розмірі 20 % посадового окладу (ставки заробітної плати) пропорційно до обсягу педагогічного навантаження протягом строку дії сертифіката.

¹ Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

² Про освіту : Закон України № 2145-VIII від 05.09.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

³ Про Державний бюджет України на 2025 рік : Закон України № 4059-IX від 19.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4059-20#n216>

Визначено, що схеми посадових окладів (ставок заробітної плати) педагогічних і науково-педагогічних працівників державних і комунальних закладів освіти затверджуються Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до Закону засновник приватного закладу освіти має право встановлювати інші розміри і умови оплати праці, винагороди та допомоги для педагогічних працівників. Отримані приватним закладом освіти публічні кошти розподіляються у порядку, визначеному законодавством для державних і комунальних закладів освіти.

Закон України «Про повну загальну середню освіту»⁴ регулює питання робочого часу та оплати праці педагогічних працівників закладів повної середньої освіти. Робочий час педагогічного працівника включає час, необхідний для виконання ним навчальної, виховної, методичної, організаційної роботи та іншої педагогічної діяльності, передбаченої трудовим договором та / або посадовою інструкцією.

Педагогічна діяльність вчителя включає: діяльність у межах його педагогічного навантаження, норма якого на одну тарифну ставку становить 18 навчальних годин на тиждень; окремі види педагогічної діяльності, за які встановлюються доплати у співвідношенні до тарифної ставки (класне керівництво у 1–11 (12) класах – 20–25 %; перевірка навчальних робіт учнів – 10–20 %; завідування майстернями, кабінетами інформатики – 15–20 %, кімнатами зберігання зброї, стрілецькими тирами, паспортизованими музеями – 10–15 %, структурними підрозділами закладів освіти – 25 %, навчальними (навчально-методичними) кабінетами, ресурсними кімнатами, лабораторіями, спортивними залами чи майданчиками, навчально-дослідними ділянками – 10–15 %, бібліотекою (медіатекою) або за бібліотечну роботу чи роботу з бібліотечним фондом підручників – 5–15 %, за роботу в інклюзивних класах (групах) – 20 %, обслуговування комп'ютерної техніки – 10–15 %, проведення позакласної роботи з учнями – 10–40 %); інші види педагогічної (навчальної, виховної, методичної, організаційної) діяльності, передбачені Законом України «Про повну загальну середню освіту» та іншими актами законодавства, трудовим договором та / або посадовою інструкцією.

За інші види педагогічної діяльності законодавством, засновником та/або закладом освіти можуть встановлюватися доплати.

Кабінетом Міністрів України прийнято низку нормативно-правових актів щодо врегулювання питань оплати праці педагогічних працівників закладів повної загальної середньої освіти. Так, постановою Кабінету Міністрів України № 963 від 14.06.2000 затверджено перелік посад педагогічних і науково-педагогічних працівників⁵.

Із метою упорядкування оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери, а також створення механізму підтримання на постійному рівні оптимальних міжгалузевих і міжпосадових

⁴ Про повну загальну середню освіту : Закон України № 463-IX від 16.01.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>

⁵ Про затвердження переліку посад педагогічних та науково-педагогічних працівників : постанова Кабінету Міністрів України № 963 від 14.06.2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/963-2000-%D0%BF#Text>

співвідношень в оплаті праці Кабінетом Міністрів України прийнято постанову Кабінету Міністрів України «Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери»⁶. Зокрема, затверджено схему тарифних розрядів посад керівних, наукових, науково-педагогічних, педагогічних працівників, професіоналів, фахівців та інших працівників бюджетних установ, закладів та організацій.

Наказом Міністерства освіти і науки України № 557 від 26.09.2005⁷ затверджено розміри розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці.

Постановою Кабінету Міністрів України «Деякі питання встановлення підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності у державних і комунальних закладах та установах освіти» № 1391 від 28.12.2021⁸ затверджено розміри підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності.

Постановою Кабінету Міністрів України № 1286 від 08.11.2024⁹ встановлено педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти державної і комунальної форми власності щомісячну доплату за роботу в несприятливих умовах праці: з 1 січня 2025 року – у розмірі 1300 гривень; з 1 вересня 2025 року та до кінця календарного року, в якому припинено або скасовано воєнний стан, – у розмірі 2600 гривень.

Зауважимо, що у 2025–2027 роках оплата праці працівників бюджетної сфери здійснюватиметься на основі посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки, що залишається на рівні грудня 2024 року – 3195 гривень (відповідно до розділу про державну політику щодо соціальних стандартів та гарантій, соціальної політики Бюджетної декларації на 2025–2027 роки, яка затверджена постановою Кабінету Міністрів України № 751 від 28.06.2024)¹⁰.

Урядом прийнято постанову, відповідно до якої з 1 січня 2025 року педагогічним працівникам закладів загальної середньої освіти державної і комунальної форми власності встановлено щомісячну доплату за роботу в

⁶ Про оплату праці працівників на основі Єдиної тарифної сітки розрядів і коефіцієнтів з оплати праці працівників установ, закладів та організацій окремих галузей бюджетної сфери : постанова Кабінету Міністрів України № 1298 від 30.08.2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1298-2002-%D0%BF#Text>

⁷ Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ : наказ Міністерства освіти і науки України № 557 від 26.09.2005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1130-05#Text>

⁸ Деякі питання встановлення підвищень посадових окладів (ставок заробітної плати) та доплат за окремі види педагогічної діяльності у державних і комунальних закладах та установах освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 1391 від 28.12.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1391-2021-%D0%BF#Text>

⁹ Деякі питання оплати праці педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 1286 від 08.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2024-%D0%BF#Text>

¹⁰ Про схвалення Бюджетної декларації на 2025-2027 роки : постанова Кабінету Міністрів України № 751 від 28.06.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/751-2024-%D0%BF#Text>

несприятливих умовах праці¹¹. Зазначений акт буде діяти до кінця воєнного стану¹².

Законодавство держав-членів ЄС щодо оплати праці педагогічних працівників.

Відповідно до Закону *Латвії* про освіту¹³ мінімальну місячну заробітну плату для вчителя встановлює Уряд, зокрема визначає порядок оплати праці педагогічних працівників і розміри оплати праці, найнижчої місячної ставки заробітної плати педагогічних працівників. Утім, відповідно до згаданого Закону орган місцевого самоврядування також забезпечує розподіл та затвердження коштів державного бюджету, спрямованих на оплату праці педагогічних працівників підпорядкованих закладів освіти. Фактично встановлення конкретного рівня оплати праці в школах є компетенцією органів місцевого самоврядування та керівника навчального закладу.

Заробітна плата педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, формується з урахуванням професійного стажу, наявної кваліфікації, навчального навантаження тощо¹⁴. На розмір зарплати вчителів також суттєво впливають надбавки, які встановлюються муніципалітетами і школами, наприклад, за додаткову роботу, особливі досягнення тощо.

Відповідно до Положення про заробітну плату вчителів¹⁵, затвердженого Урядом, місячна заробітна плата педагогічного працівника визначається за робочий час в астрономічних годинах (з урахуванням перерв між уроками, заняттями чи лекціями) відповідно до його навчального навантаження. Розмір місячної заробітної плати педагогічних працівників на період з 1 вересня поточного року по 31 серпня наступного року визначає керівник закладу освіти. Керівник закладу освіти відповідно до затверджених закладом критеріїв, погоджених із засновником закладу освіти або визначеним ним уповноваженим органом, оцінюючи інтенсивність праці педагога та особистий внесок у розвиток закладу освіти, має право в межах затвердженого державного бюджету визначати місячний розмір посадового окладу вчителя загальноосвітніх закладів у розмірі до 60 % від найнижчої місячної ставки заробітної плати вчителя.

Місячна заробітна плата вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, для яких у тарифікації встановлено тижневе навантаження, розраховується за формулою (Рис. 1):

¹¹ Деякі питання оплати праці педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти : постанова Кабінету Міністрів України № 1286 від 08.11.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1286-2024-%D0%BF/ed20250101#Text>

¹² Щомісячна надбавка для вчителів уже з січня 2025 року. Вебсайт Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/news/shchomisiachna-nadbavka-dlia-vchyteliv-uzhe-z-sichnia-2025-roku>

¹³ Izglītības likums. Pieņemts: 29.10.1998. Stājas spēkā: 01.06.1999. URL: <https://likumi.lv/ta/id/50759-izglitibas-likums>

¹⁴ Par ko man maksā? Skolotāju atalgojuma sistēma tik drīz vienkāršāka neklūs. URL: <https://www.lsm.lv/raksts/arpus-etera/podkasti-raideraksti/22.01.2025-par-ko-man-maksa-skolotaju-atalgojuma-sistema-tik-driz-vienkarsaka-neklus.a584569/>

¹⁵ Pedagogu darba samaksas noteikumi: Ministru kabineta noteikumi № 445. Rīgā 2016. gada 5. Jūlijā. URL: <https://likumi.lv/ta/id/283667-pedagogu-darba-samaksas-noteikumi>

$$M = A \times st : sl$$

M – місячна заробітна плата

A – місячна ставка заробітної плати

H – кількість тарифікованих робочих годин на тиждень

SI – навантаження на тиждень, що відповідає ставці заробітної плати за місяць

Рис. 1. Формула розрахунку місячної заробітної плати вчителів загальноосвітніх навчальних закладів, для яких у тарифікації встановлено тижневе навантаження

Посадовий оклад педагогічних працівників (частина оплати праці, визначена з урахуванням місячної ставки та навантаження) щорічно визначається керівником закладу освіти з 1 вересня шляхом тарифікації. У тарифікації вказується навчальне навантаження кожного вчителя, а також вакантні посади вчителів і кількість вакантних годин із предметів відповідно до поурочного плану з предметів освітньої програми. Керівник закладу освіти при визначенні місячної ставки заробітної плати може враховувати педагогічний стаж педагога. Педагогам загальноосвітніх навчальних закладів, які працюють в період літніх канікул, заробітна плата до початку навчального року визначається відповідно до найнижчої місячної ставки заробітної плати, визначеної навчальним закладом пропорційно тижневому навантаженню.

Моделі оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, постійно удосконалюються Міністерством освіти і науки. Існуючі та наступна моделі мають назви (Рис. 2):

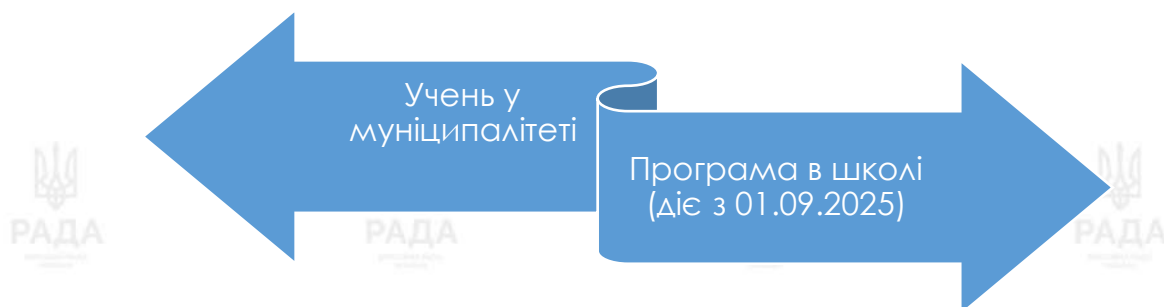

Рис. 2. Моделі оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

Модель фінансування заробітної плати вчителів «Учень у муніципалітеті»¹⁶ діє з 1 вересня 2022 року. Модель передбачає фінансування заробітної плати вчителів з урахуванням фактичної кількості учнів у муніципалітеті (контроль за розподілом цільових дотацій здійснюється муніципалітетами). Витрати на одного учня включають фінансування шкільної програми, додаткових обов'язків учителів, послуг допоміжного персоналу, внесків на обов'язкове державне соціальне страхування¹⁷.

17 грудня 2024 року Уряд затвердив розроблену Міністерством освіти і науки інформаційну доповідь про модель фінансування зарплати вчителів «Програма в школі»¹⁸, яка діятиме з 1 вересня 2025 року і передбачатиме таке (Рис. 3):

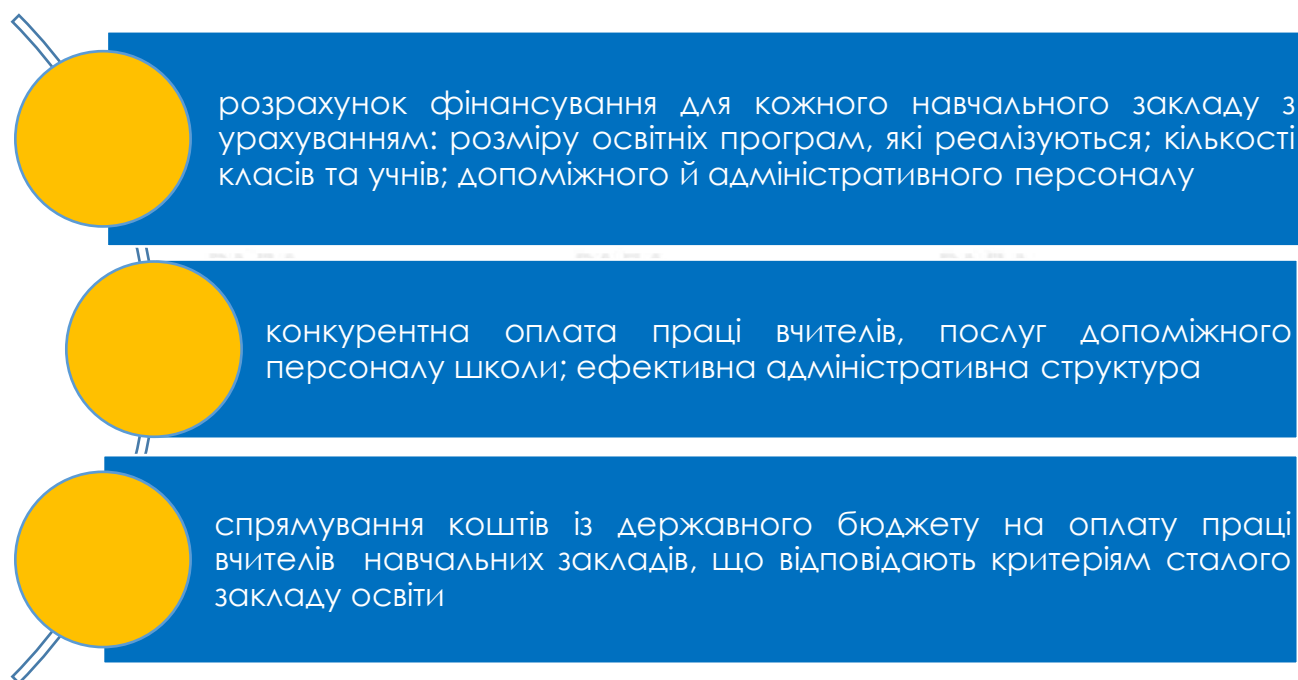

Рис. 3. Основні принципи моделі фінансування зарплати вчителів «Програма в школі»

Останні урядові ініціативи свідчать про стійку тенденцію до підвищення оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної

¹⁶ Par konceptuālo ziņojumu «Par priekšlikumiem pedagogu darba samaksas finansēšanas modeļa pilnveidei». Ministru kabineta rīkojums № 992. Rīgā 2021. gada 21. Decembrī. URL: <https://likumi.lv/ta/id/328677-par-konceptualo-zinojumu-par-priekšlikumiem-pedagogu-darba-samaksas-finansesanas-modeļa-pilnveidei>

¹⁷ Vidējais skolotāju atalgojums par slodzi sasniedz 1478 eiro mēnesī. URL: <https://www.izm.gov.lv/lv/jaunums/vidējais-skolotaju-atalgojums-par-slodzi-sasniedz-1478-eiro-menesi>

Jauns piedāvājums pedagogu atalgojuma finansēšanas modelim. URL: <https://lvportals.lv/norises/335904-jauns-piedavajums-pedagogu-atalgojuma-finansesanas-modelim-2021>

¹⁸ Par pedagogu atalgojuma finansēšanas modeli «Programma skolā». URL: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/57d71df6-ae1d-447b-ae99-3f91edef4a90# ; Finansēšanas modelis «Programma skolā». URL: <https://www.izm.gov.lv/lv/finansesanas-modelis-programma-skola> ; Informatīvajā ziņojumā skaidrots, ko paredz jaunais pedagogu darba samaksas finansēšanas modelis «Programma skolā». URL: <https://lvportals.lv/norises/369787-informativaja-zinojuma-skaidrots-ko-paredz-jaunais-pedagogu-darba-samaksas-finansesanas-modelis-programma-skola-2024>

загальної середньої освіти¹⁹. Так, мінімальна погодинна оплата вчителів із 1 січня 2025 року зросла з 9,54 євро до 9,79 євро (на 2,6 %) і досягає 1566 євро на місяць за робочого навантаження 40 годин на тиждень. У Державному бюджеті на 2025 рік передбачено додатково 30 млн євро на підвищення зарплат учителям²⁰.

У *Литві*, за інформацією Міністерства освіти, науки та спорту (далі – ŠMSM), спостерігається орієнтованість на підвищення оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Прогнозується, що з 1 вересня 2025 року фінансування на оплату праці педагогічних працівників збільшиться приблизно на 8,2 %, тобто середня зарплата вчителів до сплати податків становитиме 3106 євро, а після сплати податків – 1878 євро²¹. Очікується, що протягом наступних трьох років (2026 – 2028) середня зарплата вчителів зростатиме на 6–7 % на рік, тобто до 2028 року порівняно з 2024 роком середня зарплата вчителів зросте на 30 %²².

Зростання заробітної плати обумовлено низкою змін до нормативно-правових актів і політичним консенсусом. Зокрема, ще в 2019 році політичними партіями, представленими в Сеймі Литовської Республіки, у співпраці з Асоціацією муніципалітетів Литви і Радою освіти Литви було підписано Національну Угоду про освітню політику Литви (2021–2030)²³, в якій наголошується на необхідності підвищення оплати праці педагогічним працівникам, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

ŠMSM у співпраці з профспілками освіти 21 жовтня 2024 року підписали оновлений колективний договір для литовської галузі освіти та науки, який передбачає підвищення заробітної плати, зокрема й учителів, у наступному році та довгострокову перспективу підвищення заробітної плати до 2030 року²⁴. Так, передбачається збільшення на 8 % коефіцієнтів посадових окладів для вчителів та спеціалістів освітнього супроводу з 1 вересня 2025 року. У подальшому

¹⁹ Grozījums Ministru kabineta 2023. gada 18. aprīļa rīkojumā № 226 «Par pedagogu zemākās darba samaksas likmes pieauguma grafiku laikposmam no 2023. gada 1. septembra līdz 2025. gada 31. Decembrim». URL: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/ca8a3ddc-f5b5-4553-8f67-8351134cf8f8 ; Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 5. jūlija noteikumos № 445 «Pedagogu darba samaksas noteikumi». URL: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/e03c5364-0b57-43b8-a381-3c4fa9d92ac3 ; Grozījumi Ministru kabineta 2022. gada 21. jūnija noteikumos № 376 «Kārtība, kādā aprēķina un sadala valsts budžeta mērķdotāciju pedagogu darba samaksai pašvaldību vispārējās izglītības iestādēs un valsts augstskolu vispārējās vidējās izglītības iestādēs». URL: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/ecbc7aff-48f7-4e9a-bd01-b1b7fb570cd5 ; Grozījumi Ministru kabineta 2016. gada 15. jūlija noteikumos № 477 «Speciālās izglītības iestāžu un vispārējās izglītības iestāžu speciālās izglītības klašu (grupu) finansēšanas kārtība». URL: https://tapportals.mk.gov.lv/legal_acts/8fbb437d-d808-430f-9351-b68ea18c32f5

²⁰ № 1. janvāra palielināsies pedagogu atalgojums. URL: <https://www.mk.gov.lv/lv/jaunums/no-1-janvara-palielinasies-pedagogu-atalgojums>

²¹ Nuo kitų metų rugsėjo vidutinė mokytojų alga turėtų siekti 1 878 eurus «į rankas». URL: <https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2449467/nuo-kitu-metu-rugsejo-vidutine-mokytoju-alga-turetu-siekti-1-878-eurus-i-rankas>

²² ŠMSM: mokytojų algoms didinti kasmet reikės skirti papildomai 147 mln. eurų. Martyna Pikelytė. URL: <https://www.lrt.lt/naujienos/verslas/4/2507535/smsm-mokytoju-algoms-didinti-kasmet-reikes-skirti-papildomai-147-mln-euru>

²³ Susitarimas dėl Lietuvos švietimo politikos (2021 – 2030). URL: <https://smsm.lrv.lt/media/viesa/saugykla/2024/1/OdR2qpvyHy0.pdf>

²⁴ Ministerija sutarė su profsąjungomis: nuo rugsėjo mokytojų algos augs 8 proc. URL: https://www.lrt.lt/naujienos/lietuvoje/2/2391653/ministerija-sutare-su-profsajungomis-nuo-rugsejo-mokytoju-algos-augs-8-proc?srsId=AfmBOoqhjih61_DtIsPrJU0dbeietygupyL44bUIFy4TrJBumIUL_GzBt

очікується щорічне зростання заробітної плати (до 2028 року оплата праці збільшуватиметься на 5 % від прогнозованого зростання середньої заробітної плати). Метою є збільшення до 2028 року середнього умовного коефіцієнта посадового окладу вчителя до 170 % від основного розміру посадового окладу (винагороди), а у 2030 році – до 190 %.

Відповідно до Програми дев'ятнадцятого Уряду Литовської Республіки²⁵ передбачається підвищення заробітної плати працівникам бюджетної сфери та покращення умов праці вчителів, водночас вирішення проблеми недостатності фахівців у зазначеній сфері шляхом підвищення заробітної плати тощо.

Порядком нарахування, розподілу та використання коштів на навчання²⁶, затвердженим Урядом, визначено середній умовний коефіцієнт посадового окладу педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

За даними дослідження PISA*²⁷, **Естонія** має одну з ефективних освітніх систем у світі. Варто зазначити, що середня зарплата вчителів зростає швидше, ніж середня зарплата в Естонії, і є конкурентоспроможною. Мінімальна зарплата вчителя за останні 10 років зросла в 1,4 рази швидше, ніж середня зарплата в державі. Різниця між мінімальною та середньою зарплатами вчителів становить менше 20 %.

План розвитку освіти на 2021–2035 роки²⁸, розроблений Міністерством освіти і науки, є продовженням національної стратегії навчання впродовж життя до 2020 року і передбачає зростання середньої зарплати вчителів загальноосвітньої школи до 120 % від середньої в державі.

Нарахування заробітної плати педагогічним працівникам, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, здійснюється відповідно до законів: про базову та старшу середню школу²⁹, про організацію місцевого самоврядування³⁰, про управління фінансами місцевого самоврядування³¹, а також постанови Уряду «Мінімальна заробітна плата вчителів початкової та старшої школи»³².

²⁵ Dėl Devynioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos. 2024 m. gruodžio 12 d. № XV-54 Vilnius. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/d4b57910b89711efbb3fe9794b4a33e2?jfwid=-wdjtcz3j>

²⁶ MOKYMO LĖŠŲ APSKAIČIAVIMO, PASKIRSTYMO IR PANAUDOJIMO TVARKOS APRAŠAS : PATVIRTINTA Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2018 m. liepos 11 d. Nutarimu № 679. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/acd82c9188fa11e8aa33fe8f0fea665f>

* Примітка. PISA (Programme for International Student Assessment, Програма міжнародного оцінювання учнів) – міжнародне дослідження якості освіти, яке започаткувала у 1997 році та координує Організація з економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР).

²⁷ Õpetajate järelkasvu tulevik. Õpetajate töötasu. Lühiraport. URL: <https://arenguseire.ee/raportid/opetajate-tootasu/>

²⁸ Strateegilised alusdokumendid ja programmid. URL: <https://www.hm.ee/ministeerium-uudised-ja-kontakt/ministeerium-strateegilised-alusdokumendid-ja-programmid> ; Haridusvaldkonna arengukava 2021–2035. URL: file:///C:/Users/%D0%9F%D0%9A/Downloads/1._haridusvaldkonna_arengukava_2035_kinnitatud_11.11.21.pdf

²⁹ Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus. Vastu võetud 09.06.2010. Redaktsiooni jõustumise kp: 01.09.2019. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/113032019120#>

³⁰ Kohaliku omavalitsuse korralduse seadus. Vastu võetud 02.06.1993. Redaktsiooni jõustumise kp: 01.01.2025. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/KOKS>

³¹ Kohaliku omavalitsuse üksuse finantsjuhtimise seadus. Vastu võetud 16.09.2010. Redaktsiooni jõustumise kp: 01.01.2011. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/13361493>

³² Põhikooli ja gümnaasiumi õpetaja töötasu alammäär. Vastu võetud 21.12.2023 № 124. jõustumine 01.01.2024. URL: <https://www.riigiteataja.ee/akt/112062024015?leiaKehtiv>

Так, у Законі про базову та старшу середню школу визначено, що держава і органи місцевого самоврядування забезпечують можливість здобуття високоякісної та різноманітної загальної середньої освіти, яка відповідає національній програмі старшої середньої школи, утримуючи необхідну кількість старших середніх шкіл у кожному повіті залежно від кількості учнів. Відповідно до Закону про організацію місцевого самоврядування завданням органу місцевого самоврядування є організація утримання, зокрема, основних шкіл, гімназій та спеціалізованих шкіл у волості чи місті, якщо вони перебувають у віданні місцевого самоврядування.

Розрахунок оплати праці вчителів базується на затвердженій Урядом мінімальній зарплаті вчителя у розмірі 1820 євро на місяць плюс 20 % на диференціацію заробітної плати. Так, мінімальна зарплата вчителя у 2025 році становить 1820 євро, до якої додається ставка диференціації у 20 %, тобто орієнтовна середня зарплата вчителя у 2025 році складає 2184 євро³³. Тривалість робочого часу при повній зайнятості – 35 годин на тиждень. Робочий час складається з безпосередньої навчальної та виховної роботи, завдань, що впливають із трудового договору або доручаються роботодавцем.

Із державного бюджету місцевим громадам виділяється дотація на покриття витрат для фінансування закладів середньої освіти, розрахунок якої здійснюється з урахуванням кількості учнів станом на 10 листопада кожного року (зазначена інформація міститься в Освітній інформаційній системі). Розрахунок такої допомоги здійснюється на основі додаткових коефіцієнтів, які враховують національну навчальну програму, форму та мову навчання, кількість учнів з особливими освітніми потребами, а також кількість учнів у школах, розташованих на адміністративній території місцевих громад.

Отже, фактична заробітна плата вчителів формується за рахунок коштів місцевих громад, додатково державних коштів з урахуванням кількості учнів, наявності учнів з особливими потребами, умов праці педагогічних працівників.

У *Польщі* система освіти передбачає функціонування державних і недержавних закладів середньої освіти. Державні заклади середньої освіти знаходяться у віданні гмін, міст або повітів і фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів. Недержавні заклади можуть управлятися фондами, асоціаціями, приватними особами, компаніями. Такі заклади освіти мають власні правила прийому на роботу і, як правило, є платними.

Оплата праці педагогічних працівників закладів середньої освіти регулюється відповідно до: законів «Хартія вчителя» від 26 січня 1982 року (зі змінами)³⁴, про державний бюджет на відповідний рік (бюджетний період); нормативно-правових актів Уряду та Міністерства національної освіти Республіки Польща.

Відповідно до Закону «Хартія вчителя» (далі – Закон) оплата праці педагогічних працівників має таку структуру (Рис. 4.):

³³ Ōpetajate palkade kujunemine. URL: <https://www.fin.ee/opetajate-palkade-kujunemine>

³⁴ USTAWA Karta Nauczyciela z dnia 26 stycznia 1982 r. URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19820030019>

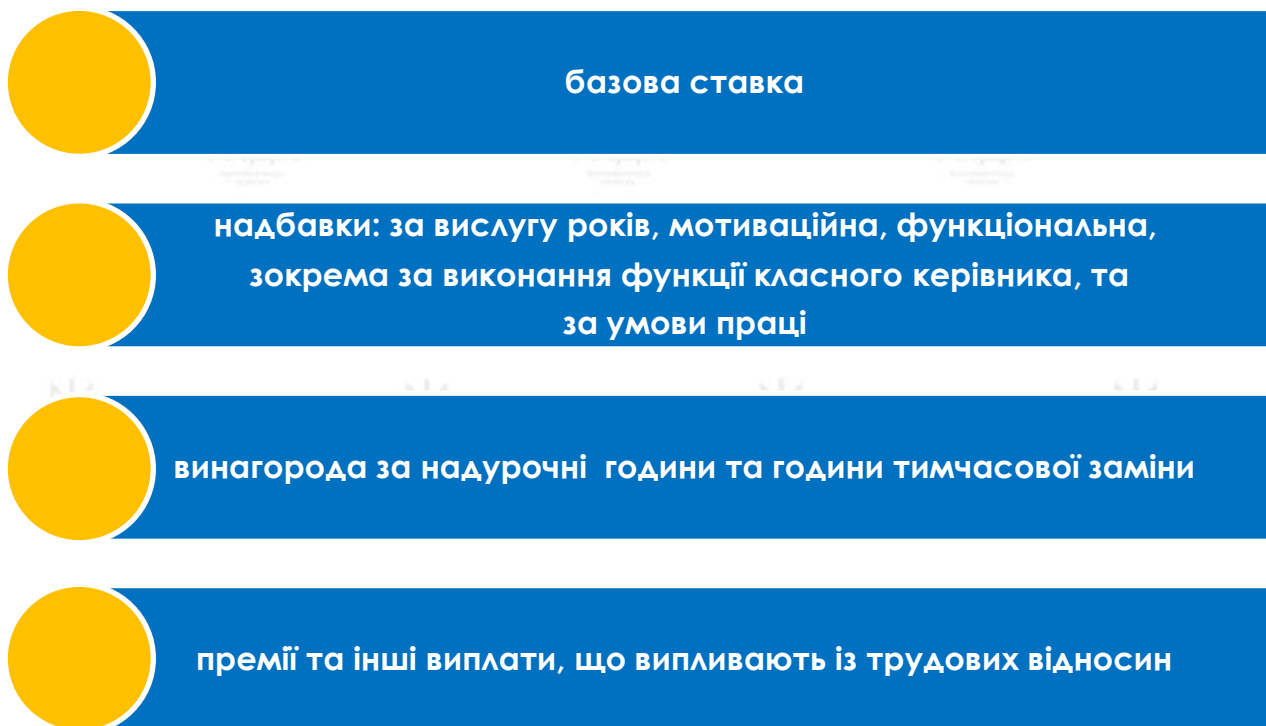

Рис. 4. Структура оплати праці

Розмір посадового окладу вчителя залежить від рівня кваліфікації, кількості обов'язкових занять, а розмір надбавки – від стажу роботи, якості виконаної роботи та виконання додаткових завдань чи занять, виконуваної функції, складності умов праці.

За рівнями кваліфікації педагогічні працівники закладів середньої освіти поділяються на три категорії: вчителі-початківці, призначені (штатні) вчителі, сертифіковані вчителі.

Ступінь «вчитель-початківець» – має вчитель, який починає працювати у школі й не має кваліфікаційного рівня, зайнятий не менше $\frac{1}{2}$ обов'язкового навчального навантаження відповідно до необхідної кваліфікації, а також вчитель, зайнятий не менше $\frac{1}{2}$ обов'язкового навчального навантаження відповідно до Закону (це стосується особи, яка має необхідний рівень освіти, але не має педагогічної освіти). Вчитель-початківець із дня оформлення трудових відносин у школі проходить підготовку до вчительської професії тривалістю 3 роки 9 місяців. Період підготовки до професії вчителя включає періоди роботи в школі не менше $\frac{1}{2}$ обов'язкової кількості годин відповідно до необхідної кваліфікації. До цього строку не включаються періоди відсутності вчителя на роботі тривалістю понад 30 днів безперервно, за винятком періоду відпустки³⁵.

«Призначений (штатний) вчитель» – є одним з офіційних рівнів професійного просування вчителів. Для отримання зазначеного статусу вчитель повинен відповідати певним кваліфікаційним вимогам, пройти відповідний

³⁵ Awans zawodowy: nauczyciele początkujący [studium przypadku]. URL:

<https://portal.librus.pl/szkola/artykuly/awans-zawodowy-nauczyciele-poczatkujacy-studium-przypadku>

період професійної підготовки та скласти іспит. Зазначений ступінь присуджується органом управління школи викладачам, які пройшли стажування протягом 2 років 9 місяців, отримали позитивну оцінку досягнень за період стажування та склали відповідний кваліфікаційний іспит³⁶.

«Сертифікований вчитель» – це ступінь, що присвоюється вчителям, які відповідають певним вимогам щодо професійного досвіду, кваліфікації та професійних досягнень. Це останній рівень професійного просування, передбачений Хартією вчителів. Його можна досягти приблизно через 9–10 років професійної роботи.

Середня заробітна плата вчителя визначається Законом «Хартія вчителя» і становить % від базової ставки (Рис. 5.):

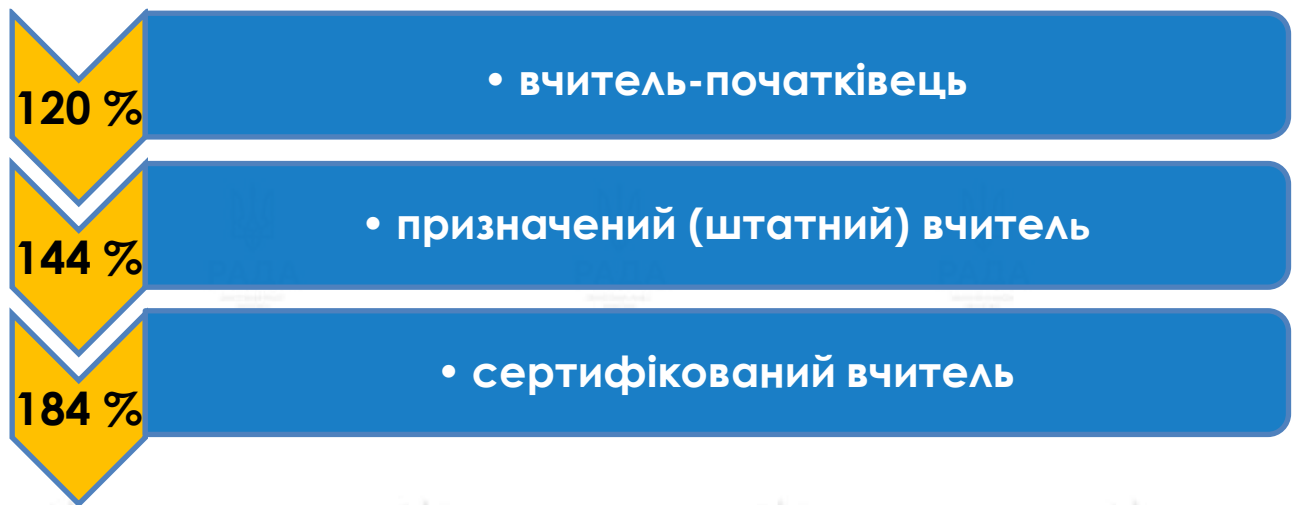

Рис. 5.

Базова ставка щорічно встановлюється Законом про державний бюджет на відповідний рік (бюджетний період). Наприклад, за останні три роки базова ставка була визначена у розмірі³⁷ (Рис. 6.):

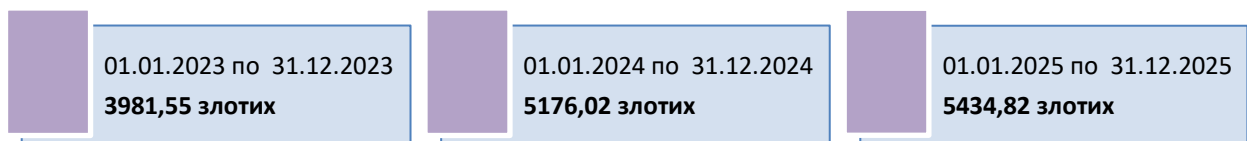

Рис. 6.

Варто зазначити, що профільний міністр за погодженням із міністром, відповідальним за працю, на підставі висновку спеціальної урядової комісії, до складу якої також входять представники органів місцевого самоврядування,

³⁶ Awans zawodowy: Jak zostać nauczycielem mianowanym? URL: <https://szkolna24.pl/artukul/blog/awans-zawodowy-jak-zostac-nauczycielem-mianowanym>

³⁷ Kwota bazowa dla nauczycieli. URL: <https://wskazniki.gofin.pl/9,292,4959,2,kwota-bazowa-dla-nauczycieli.html>

визначає: методику обчислення оплати праці за одну годину роботи та мінімальну ставку оплати праці вчителів; річні мінімальні ставки; перелік посад і виконуваних функцій, які дають право на функціональну надбавку педагогічним працівникам, та загальні умови надання мотиваційних надбавок; методику визначення розміру винагороди за роботу у вільний від роботи день (з урахуванням професійного рівня, кількості обов'язкових годин, займаних адміністративних посад та виконуваних функцій, ступеня залучення вчителів до роботи тощо).

Органи місцевого самоврядування, які є органами управління закладом освіти (далі – органи управління), мають право збільшувати фінансування на оплату праці вчителів, зокрема збільшувати мінімальний розмір основної заробітної плати та мінімальний розмір надбавки за виконання обов'язків класного керівника, а також уповноважувати директорів шкіл, в окремих випадках і в межах встановленого фінансового плану школи, призначати мінімальну ставку базової оплати праці вчителя вищу від тієї, яка встановлена профільним міністром. Таке збільшення окремих компонентів оплати праці вчителів може фінансуватися лише за рахунок власних надходжень органів місцевого самоврядування або за рахунок коштів бюджету Європейського Союзу. Підвищення посадових окладів педагогічних працівників здійснюється не пізніше, ніж через 3 місяці після оприлюднення Закону про бюджет, а компенсаційних – з 1 січня поточного року.

Органи управління щорічно до 20 січня проводять аналіз видатків на оплату праці педагогічних працівників за попередній календарний рік щодо розміру середньої заробітної плати та середньорічної структури зайнятості вчителів всіх ступенів. Різниця між витратами і коштами, які залишилися за рахунок економії коштів на оплату праці, розподіляється між вчителями, які працювали в тому році, за який визначена сума різниці, у закладах освіти, які знаходяться у віданні місцевого самоврядування, і виплачується до 31 січня календарного року, наступного за роком, за який була розрахована сума різниці, у вигляді одноразової додаткової допомоги, визначеної пропорційно до стажу роботи та персональної ставки вчителя.

Орган управління до 10 лютого календарного року, що настає за роком, що підлягав аналізу, складає звіт про середню заробітну плату вчителів з урахуванням виплаченої різниці. Звіт подається регіональному відділенню Рахункової палати, керівнику органу управління, адміністраціям закладів освіти, які знаходяться у віданні, та профспілковим об'єднанням учителів. Методика складання зазначеного звіту визначається профільним міністром.

Педагогічні працівники мають право на надбавку за вислугу років у розмірі 1 % посадового окладу за кожен рік роботи, яка виплачується щомісячно, починаючи з четвертого року роботи, але ця надбавка не може перевищувати 20 % основного окладу.

Сертифікованому вчителю, якому присвоєно почесне звання професора освіти, виплачується одноразова грошова премія у розмірі 18 тис. злотих.

Учитель, на якого покладено функції класного керівника, має право на функціональну надбавку за виконання функцій класного керівника. Мінімальний розмір такої надбавки становить 300 злотих.

Призначені та сертифіковані вчителі, зайняті на посадах, що вимагають педагогічної кваліфікації, мають право на винагороду та інші пільги, встановлені для державних службовців відповідно до Закону від 21 листопада 2008 року про державну службу.

Для призначених та сертифікованих учителів, зайнятих на посадах у Центральній екзаменаційній комісії, окружних екзаменаційних комісіях, державних педагогічних закладах із підготовки вчителів мистецьких шкіл, державних педагогічних закладах з підготовки вчителів професійних предметів, які викладають у сільськогосподарських школах, державних педагогічних закладах підготовки вчителів професійних предметів загальнодержавного значення, крім основного окладу, встановлюється додатково мотиваційна надбавка.

Педагогічні працівники, які працюють у складних умовах, мають право на доплату за умови праці. Перелік складних умов праці, які є підставою для призначення надбавки, визначає розпорядженням профільний міністр за погодженням із міністром праці.

В особливих випадках, викликаних виключно необхідністю виконання навчального плану, вчитель може бути зобов'язаний відпрацьовувати оплачувані понаднормові години або години тимчасової заміни відповідно до його спеціальності. Кількість таких годин не може перевищувати 1/4 навчальних годин тижневого навантаження. Більшу кількість понаднормових навчальних годин або годин тимчасової заміни вчителю може бути встановлено лише за його згодою, але не більше ніж 1/2 тижневого навантаження. Оплата за надурочні години та години тимчасової заміни встановлюється у розмірі персонального окладу з урахуванням надбавки за умови праці.

У разі здобуття певного рівня підвищення кваліфікації, відповідно, зміна розміру винагороди набирає чинності з 1 січня року, що настає за календарним роком, в якому вчитель отримав підвищення.

У разі зміни місця роботи, що тягне за собою зміну розміру оплати праці, право на оплату праці за новим місцем роботи надається з першого числа календарного місяця, що настає після прийняття на роботу за новим місцем роботи, якщо прийняття на виконання цих обов'язків відбулося не з першого числа цього календарного місяця.

Заробітна плата вчителю виплачується щомісяця авансом на перше число місяця, а за вже виконану роботу – щомісячно або одноразово в останній день місяця.

Оплата праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти в *Німеччині*, залежить від: професійної кваліфікації, трудового стажу, типу закладу освіти та розташування закладу освіти на певній території (федеральній землі). Порядок оплати праці регулюється федеральним законодавством і законами земель. У федеральних землях педагогічні кваліфікації для професійно-технічних шкіл, початкових шкіл, гімназій, середніх

шкіл та шкіл для дітей з особливими потребами можуть різнитися. Так, базова ставка для вчителів у середньому становить 3300 євро в місяць. Після п'яти років професійного досвіду вчитель може розраховувати на заробіток майже у 3500 євро в місяць, а зі стажем від 10 років – понад 3700 євро. Вчителі зі стажем роботи понад 25 років можуть в середньому отримувати понад 4200 євро в місяць³⁸.

Варто зазначити, що вчителі, як правило, є державними службовцями. Претенденти на посаду вчителя закінчують професійні курси і складають державний іспит. Заробітна плата виплачується у два етапи: за період навчання і стажування. Наприклад, заробітна плата для претендентів на посаду вчителя початкових і середніх шкіл становить 1477 євро в місяць, а для вчителів гімназій або професійно-технічних шкіл – 1552 євро в місяць³⁹.

Після закінчення навчання та у разі отримання статусу державного службовця заробітна плата вчителів визначається на підставі положень спеціальних законів федеральних земель. Посадові оклади вчителів визначаються за групою заробітної плати державних службовців. Так, учителів початкової школи, як правило, відносять до групи заробітної плати А 12, вчителів середньої школи – до групи заробітної плати А 13. У деяких федеральних землях (Мекленбург-Передня Померанія, Саксонія та Бранденбург) оклади вчителів відносять виключно до групи А 13⁴⁰.

Питання підвищення заробітної плати вчителям початкової школи актуалізувалися після місцевих виборів у 2022 році. Так, уряди земель Північний Рейн-Вестфалія та Нижня Саксонія під час коаліційних переговорів домовилися про підвищення заробітної плати вчителям початкової школи з рівня групи А 12 до А 13. У Північному Рейні-Вестфалії підвищення планується завершити до 2026 року, але до того часу вчителі початкових класів отримуватимуть надбавку, яка поступово зростатиме. У Нижній Саксонії підвищення відбувалося до 1 серпня 2024 року. Наприкінці квітня 2023 року прем'єр-міністр Баварії оголосив, що до 2028 року всі вчителі Баварії мають заробляти згідно з групою А 13⁴¹. Рішення було реалізовано шляхом внесення у 2024 році змін до Закону про зарплату Баварії⁴².

Відповідно до зазначеного Закону для вчителів початкової та середньої школи діє група заробітної плати А 12. Також встановлені спеціальні надбавки для вчителів за виконання спеціальних функцій: класне керівництво; супровід інклюзивної дитини; надурочні навчальні години; сумісництво (тимчасова заміна). Після внесення змін вчителі, які мають кваліфікацію викладати в початковій, початковій та середній школах у групі заробітної плати А 12, отримують щорічно зростаючу щомісячну надбавку за такою шкалою (Рис. 7):

³⁸ Lehrergehalt in Deutschland. URL: <https://www.finanz.de/gehalt/lehrer/> ; Was verdient eigentlich ein...? URL: <https://www.gehalt.de/beruf/lehrer-lehrerin>

³⁹ Laufbahnrecht: Wege durch den föderalen Dschungel. URL: <https://www.gew.de/beamte/laufbahnrecht>

⁴⁰ Lehrergehalt in Deutschland. URL: <https://www.finanz.de/gehalt/lehrer/>

⁴¹ Lehrergehalt: Wo verdienen Lehrkräfte A 13 und wo A 12? URL: <https://deutsches-schulportal.de/bildungswesen/besoldung-wo-verdienen-lehrkraefte-a-13-und-wo-a-12/#a-12-oder-a-13-was-heisst-das>

⁴² Bayerisches Besoldungsgesetz (BayBesG) Vom 5. August 2010. URL: <https://www.gesetze-bayern.de/Content/Document/BayBesG/true>

Рис. 7.

Надбавка не нараховується при переведенні на посаду групи А 13.

Таким чином дебати, які роками точилися щодо нерівної оплати праці вчителів, завершилися.

Станом на 2024–2025 роки середня заробітна плата педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти у Німеччині, становить близько 54000 євро в рік та відрізняється залежно від федеральної землі (Таблиця 1)⁴³:

Таблиця 1.

**Показники середньої заробітної плати вчителя групи А 13 у
федеральних землях з 1 липня 2024 року по 31 жовтня 2025 року**

Федеральна земля	Стартова зарплата на місяць (в євро)	Остаточна основна заробітна плата на місяць (в євро)
Баден-Вюртемберг	5185,88	6355,28
Баварія	5247,58	6168,25
Берлін	4856,06	6226,94
Бранденбург	5072,24	6244,61
Бремен	4970,00	6074,29
Гамбург	4939,24	6115,53
Гессен	4994,67	6378,89

⁴³ Grundschule bis Gymnasium: Wie viel verdient ein Lehrer oder eine Lehrerin? URL: <https://www.academics.de/ratgeber/gehalt-lehrer>

Мекленбург-Передня Померанія	4821,09	5991,29
Нижня Саксонія	4802,58	6150,96
Північний Рейн-Вестфалія	5051,74	6174,04
Рейнланд-Пфальц	4956,45	6243,50
Саар	4744,15	6046,82
Саксонія	4838,65	6584,77
Саксонія-Ангальт	4817,90	6162,20
Шлезвіг-Гольштейн	4987,30	6129,77
Тюрінгія	5073,12	6265,14

Відповідно до законодавства *Франції* педагогічні працівники мають статус державних службовців, їхній професійний статус регулюється законодавством про державну службу. Кодекс державної служби⁴⁴ регулює загальні питання оплати праці державних службовців. Зокрема, встановлено, що державний службовець має право на винагороду, яка включає: заробітну плату; допомогу на проживання; послуги сімейного лікаря; бонуси й компенсації, встановлені законами або нормативно-правовими актами.

Кодекс про освіту⁴⁵ регулює деякі аспекти оплати праці педагогічних працівників закладів середньої освіти.

Більш детальне регулювання оплати праці педагогічних працівників здійснюється відповідно до нормативно-правових актів, зокрема: Декрету Ради міністрів про встановлення розмірів оплати праці за додаткові години викладацького складу середніх навчальних закладів⁴⁶, Декрету Ради міністрів про визначення особливого статусу вчителів щодо умов підтримки та підвищення в класі та зміни посад⁴⁷, Декрету Ради міністрів про особливий статус учителів шкіл⁴⁸ тощо. Згаданими актами унормовані питання формування відповідних тарифних сіток та коефіцієнтів; визначені особливості правового статусу педагогічних працівників, умови встановлення надбавок, бонусів і компенсацій педагогічним працівникам закладів середньої освіти тощо.

⁴⁴ Code général de la fonction publique. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000044416551/LEGISCTA000044423737/#LEGISCTA00044424841

⁴⁵ Code de l'éducation. URL: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000006071191/LEGISCTA00006137630/

⁴⁶ Décret n°50-1253 du 6 octobre 1950 fixant les taux de rémunération des heures supplémentaires d'enseignement effectuées par des personnels enseignants des établissements d'enseignement du second degré. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000489039>

⁴⁷ Décret n° 61-1012 du 7 septembre 1961 définissant le statut particulier des instituteurs en ce qui concerne les conditions d'accompagnement et d'avancement d'échelon et de changement de fonctions. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000877447>

⁴⁸ Décret n°90-680 du 1 août 1990 relatif au statut particulier des professeurs des écoles. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000350637>

Базова ставка для оплати праці педагогічним працівникам встановлюється законом і є еквівалентною базовій ставці для оплати праці державних службовців. Зазначена норма поширюється і на працівників приватних закладів освіти. При визначенні заробітної плати педагогічним працівникам застосовується тарифна сітка⁴⁹, яка складається із сукупності тарифних коефіцієнтів. Встановлено, що при вступі на державну службу, а потім під час кар'єрного зростання за внутрішнім конкурсом або професійним іспитом вчителю присвоюється клас. Класи розділені на рівні фіксованої тривалості⁵⁰. Кожному рівню присвоюється індекс, тризначне (іноді чотири-) числове значення, яке служить множником грошової вартості індексного пункту. Таким чином, заробітна плата педагогічного працівника залежить насамперед від його кваліфікації та стажу роботи.

Для здобуття права на освітню діяльність вчитель повинен отримати відповідний сертифікат або скласти кваліфікований іспит.

Посади педагогічних працівників середньої та старшої школи поділяються на три категорії, що впливає на рівень їх винагороди: звичайний клас – складається з одинадцяти рівнів і є початковим. Заробітна плата вчителів, віднесених до цього класу, зростає у міру проходження рівнів із можливістю отримання однорічної премії на 6-му та 8-му рівнях; hors-classe – має сім рівнів, отримується шляхом просування по службі з урахуванням професійного стажу і певних заслуг; винятковий клас – складається з п'яти рівнів і є класом із функціональним доступом. Доступ можливий шляхом просування по службі залежно від професійної підготовки та виконання певних функцій, наприклад, посади директора. Індекс зарплати у винятковому класі вищий, ніж в інших класах.

Заробітна плата педагогічного працівника складається з індексованого окладу (основної заробітної плати), до якого додаються премії⁵¹ та надбавки, зокрема такі: надбавка за перебування у класі інклюзивних учнів (ISAE, ISOE) (встановлена Декретом № 2013-790 від 30 серпня 2013 року⁵² і Декретом № 93- 55 від 15 січня 1993 року⁵³) у розмірі 2550 євро в рік; бонус за підвищення професійної кваліфікації (від 400 євро до 3370 євро в рік); додаткова премія за використання ІТ-обладнання (176 євро в рік)⁵⁴.

⁴⁹ Grilles indiciaires de la Fonction publique. URL: <https://vocationservicepublic.fr/grilles-indiciaires/>

⁵⁰ Décret n° 61-1012 du 7 septembre 1961 définissant le statut particulier des instituteurs en ce qui concerne les conditions d'accompagnement et d'avancement d'échelon et de changement de fonctions. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000877447>

⁵¹ Décret n° 2017-789 du 5 mai 2017 fixant l'échelonnement indiciaire de certains personnels enseignants, d'éducation et de psychologues de l'éducation nationale relevant du ministre chargé de l'éducation nationale. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000034601473>

⁵² Décret n° 2013-790 du 30 août 2013 instituant une indemnité de suivi et d'accompagnement des élèves au bénéfice des personnels enseignants du premier degré. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000027914226>

⁵³ Décret n°93-55 du 15 janvier 1993 instituant une indemnité de suivi et d'orientation des élèves en faveur des personnels enseignants du second degré. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000000725858>

⁵⁴ La rémunération des enseignants. URL: https://www.education.gouv.fr/la-remuneration-des-enseignants-7565?fbclid=IwAR2e2Q30Xg9_ALq_mlZdff8ZEiQROv0edmQLVJzuw_Xqadeu5y5S60afmZ0

Сітка заробітної плати детально описує всі елементи для hors-classe (Рис. 8)⁵⁵:

(IM = Збільшений індекс / DA = Тривалість служби / TBM = Валова місячна зарплата, прив'язана до місячної суми компенсації / RMNB = Базова чиста місячна винагорода)

Ешелон	IM	DA	TBM	MMBI	RMNB
1	595	2 роки	2929 євро	195 євро	2491 євро
2	629	2 роки	3096 євро	195 євро	2624 євро
3	673	2 роки і 6 місяців	3313 євро	195 євро	2796 євро
4	720	2 роки і 6 місяців	3544 євро	195 євро	2980 євро
5	768	3 роки	3781 євро	195 євро	3167 євро
6	811	3 роки	3992 євро	195 євро	3335 євро
7	826		4066 євро	195 євро	3394 євро

Рис. 8. Тарифні розклади для визначення посадового окладу вчителя середньої та старшої школи

Законодавством передбачено низку додаткових фінансових стимулів для педагогічних працівників. Залежно від особистої та професійної ситуації, педагогічному працівнику може бути нараховано: надбавку до заробітної плати, що виплачується батькам, які працюють у державному секторі і мають на вихованні дитину віком до 20 років (SFT)⁵⁶; додаткову винагороду для педагогічних працівників, які працюють за кордоном; винагороду за виконання додаткових завдань; вступну допомогу для осіб, які працевлаштовуються вперше; допомогу на облаштування (виплачується лише особам, які вперше направляються на роботу в передмістя О-де-Франс і Лілля і які раніше там не проживали)⁵⁷ тощо.

Міністерством національної освіти, молоді та спорту запроваджено електронний сервіс для розрахунку заробітної плати педагогічних працівників⁵⁸. Цей інструмент дозволяє вчителям моделювати свою заробітну плату на основі особистої та професійної ситуації.

⁵⁵ Salaire professeur lycée et salaire professeur collège : comment sont-ils calculés ? Existence-ils des rémunérations supplémentaires ? URL: <https://www.aide-sociale.fr/salaire-professeur-lycee-college/#heures-sup>

⁵⁶ Supplément familial traitement: qu'est-ce que le SFT ? Pour qui et comment en faire la demande dans la fonction publique ? URL: <https://www.aide-sociale.fr/supplement-familial-traitement/>

⁵⁷ Salaire professeur lycée et salaire professeur collège : comment sont-ils calculés ? Existence-ils des rémunérations supplémentaires ? URL: <https://www.aide-sociale.fr/salaire-professeur-lycee-college/#heures-sup>

⁵⁸ Bienvenue sur le simulateur de rémunération des agents du ministère de l'Éducation nationale. URL: <https://simulrem.education.gouv.fr/>

Із метою детального, об'єктивного і доступного аналізу оплати праці та умов праці педагогічного персоналу Міністерством національної освіти, молоді та спорту створено спеціальну структуру, що об'єднує представників відповідних департаментів, адміністрацій і незалежних експертів, завданням яких є напрацювання нових механізмів із метою покращення умов праці працівників освіти і підтримки престижу педагогічної професії⁵⁹.

Правові та організаційні засади оплати праці працівників освіти у Великій Британії, Канаді та США.

У **Великій Британії** правові та організаційні засади оплати праці педагогічних працівників регулюються Законом про оплату праці та умови праці шкільних вчителів⁶⁰. Зокрема, Законом встановлено, що порядок нарахування і виплати заробітної плати, умови доступу до професії, спеціальні положення щодо шкіл, які фінансуються за рахунок грантів, визначаються нормативно-правовими актами. Окремі питання оплати праці вчителів шкіл регулюються положеннями Закону про освіту⁶¹.

На підставі рекомендацій Органу оцінювання шкільних вчителів (STRB)⁶² Уряд щороку переглядає розміри оплати праці педагогічних працівників. Так, Указ про оплату та умови праці шкільних вчителів 2024 (Англія)⁶³ (далі – Указ) містить положення щодо оплати праці шкільних учителів, зокрема щодо тарифних сіток оплати праці, умов доступу до професії тощо. Відповідно до Указу заклади середньої освіти, які підпорядковані місцевим органам влади, зобов'язані дотримуватися встановлених тарифних сіток. Водночас приватні освітні заклади мають право встановлювати власні тарифні сітки.

Згідно з Указом кваліфікований або некваліфікований вчитель, який працює на умовах повної або часткової зайнятості, має право на винагороду, що складається з основної заробітної плати та надбавок. Визначено низку складових, що впливають на формування заробітної плати педагогічних працівників, зокрема: наявність професійної кваліфікації вчителя, географічне розташування освітнього закладу (місто, інший населений пункт), особливі умови праці тощо.

Також варто зауважити, що діє чотири національні тарифні сітки оплати праці вчителів: в Англії, Північній Ірландії, Шотландії та Уельсі⁶⁴.

Із метою забезпечення належного виконання законодавчих вимог щодо оплати праці педагогічних працівників, Департамент освіти⁶⁵ розробляє рекомендації для органів місцевої влади, керівників шкіл, вчителів, органів

⁵⁹ L'Observatoire des rémunérations et du bien-être du ministère de l'Education nationale, de la Jeunesse et des Sports. URL: <https://www.education.gouv.fr/l-observatoire-des-remunerations-et-du-bien-etre-du-ministere-de-l-education-nationale-de-la-323891>

⁶⁰ School Teachers' Pay and Conditions Act 1991. URL: <https://www.education-uk.org/documents/acts/1991-teachers-pay-and-conditions-act.html>

⁶¹ Education Act 2011. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2011/21/contents>

⁶² Teacher pay: everything you need to know about the 2024 pay award. URL: <https://educationhub.blog.gov.uk/2024/07/teacher-pay-everything-you-need-to-know-about-the-2024-pay-award/>

⁶³ The School Teachers' Pay and Conditions (England) Order 2024. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/school-teachers-pay-and-conditions>

⁶⁴ National pay scales for eligible teaching and education leadership occupation codes. URL: <https://www.gov.uk/government/publications/national-pay-scales-for-eligible-teaching-and-education-jobs/national-pay-scales-for-eligible-teaching-and-education-leadership-occupation-codes>

⁶⁵ Department for Education. URL: <https://www.gov.uk/government/organisations/department-for-education>

управління та їх представників. Наразі, Департаментом оприлюднено Документ про оплату та умови праці шкільних вчителів 2024 року та інструкцію щодо оплати та умов праці шкільних вчителів (діє з 1 вересня 2024 року)⁶⁶.

Тарифна сітка оплати праці педагогічних працівників закладів середньої освіти поділяється на різні діапазони (Рис. 9)^{67, 68}:

- тарифна сітка оплати праці некваліфікованих вчителів – призначена для осіб, які не мають відповідної професійної кваліфікації
- основна тарифна сітка (MPS) – призначена для вчителів, які нещодавно отримали професійну кваліфікацію або мають недостатній досвід (включає 6 розрядів оплати праці)
- верхня тарифна сітка оплати праці (UPS) – призначена для кваліфікованих вчителів і складається із трьох рівнів (просування у межах цієї сітки здійснюється на підставі подання особистої заяви вчителем)
- тарифна сітка оплати праці керівників – призначена для директорів шкіл та інших осіб із керівного складу

Рис. 9.

Підвищення заробітної плати відбувається з 1 вересня поточного року.

Окрім виплат, передбачених тарифною сіткою оплати праці, педагогічні працівники мають право на додаткові надбавки: за виконання додаткових обов'язків, наприклад, обов'язків класного керівника, або викладання додаткового предмета (TLR)⁶⁹; за наявність у класі учнів з особливими освітніми потребами (SEN) тощо.

У **Канаді**, яка складається з десяти провінцій і трьох територій, регулювання заробітної плати педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти, здійснюється відповідно до нормативно-правових актів відповідної адміністративно-територіальної одиниці. Це обумовлює відмінність у підходах, зокрема до розрахунку заробітної плати. Наприклад, у провінції Альберта питання виплати заробітної плати вчителям регулюється Актом про освіту⁷⁰, у провінції Саскачеван – Законом про

⁶⁶ School teachers' pay and conditions document 2024 and guidance on school teachers' pay and conditions (valid from 1 September 2024). URL: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/67165b0d9242eccc6c849b4b/School_teachers_pay_and_conditions_document_and_guidance_2024_.pdf

⁶⁷ Teacher Pay Scales in England: A Guide for Job Seekers. URL: <https://www.educationweekjobs.co.uk/teacher-pay-scales-in-england-a-guide-for-job-seekers/>

⁶⁸ Pay Scales (England). URL: <https://www.nasuw.org.uk/advice/pay-pensions/pay-scales/pay-scales-england.html#LeadPractitioners>

⁶⁹ Teaching and Learning Responsibility Payments (England). URL: <https://www.nasuw.org.uk/advice/pay-pensions/teaching-and-learning-responsibility-payments/teaching-learning-responsibility-payments-england.html>

⁷⁰ EDUCATION ACT. URL: https://kings-printer.alberta.ca/1266.cfm?page=E00P3.cfm&leg_type=Acts&isbncln=9780779851874&display=html

освіту 1995 року⁷¹, Правилами класифікації заробітної плати вчителів, E-0.2 Reg 25⁷², а також колективними договорами, укладеними роботодавцями з профспілками або асоціаціями вчителів.

Водночас прослідковується й певна схожість у підходах до формування заробітної плати педагогічних працівників. Розмір заробітної плати залежить від рівня освіти, наявності відповідної кваліфікації, стажу роботи, територіальної приналежності закладу освіти, в якому працює вчитель. Крім того, розмір заробітної плати може змінюватися у зв'язку зі встановленими пільгами, які передбачені угодами, укладеними роботодавцями з профспілками або самоврядними організаціями вчителів⁷³.

У системі освіти використовуються сітки заробітної плати та шкали оплати праці для визначення зарплати вчителів.

Середня заробітна плата вчителя загальної середньої школи в Канаді у 2025 році становить 69314 доларів США в рік або 35 доларів США за годину. Початковий рівень заробітної плати починається від 45318 доларів США в рік, тоді як найбільш досвідчені працівники заробляють до 92205 доларів США в рік (Рис. 10)⁷⁴.

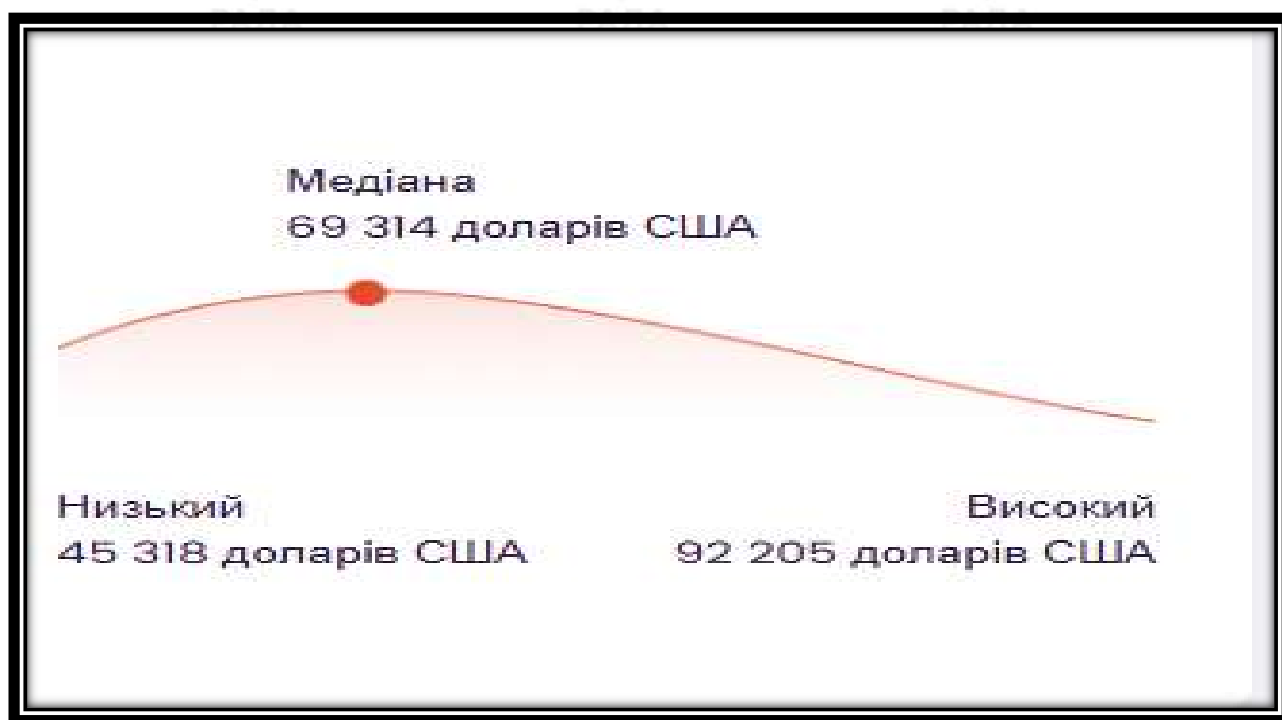

Рис. 10. Середня заробітна плата вчителя загальної середньої школи у 2025 році

⁷¹ Education Act, 1995, E-0.2. URL: <https://publications.saskatchewan.ca/#/products/487>

⁷² Teacher Salary Classification Regulations, E-0.2 Reg 25. URL: <https://publications.saskatchewan.ca/#/products/76857>

⁷³ Teacher Salary in Canada: A Comprehensive Guide. URL: <https://blog.remitly.com/en-ca/jobs/teacher-salary-guide-for-canadian-educators/>

⁷⁴ Education Teacher average salary in Canada, 2025. URL: <https://ca.talent.com/salary?job=education+teacher>

Наприклад, відповідно до Правил класифікації зарплати вчителів, E-0.2 Reg 25⁷⁵ вчителям, які працюють у закладах середньої освіти Саскачевану, присвоюється відповідний клас, згідно з яким встановлюється ставка основного посадового окладу.

На визначення класу впливає академічна кваліфікація та тип сертифіката вчителя. Заробітна плата у кожному класі визначається колективними договорами, укладеними роботодавцями з профспілками або асоціаціями вчителів.

Класифікація педагогічного працівника здійснюється освітньою радою з питань працевлаштування або conseil scolaire (вчена рада) під час працевлаштування або запиту педагогічного працівника на рекласифікацію.

Вчителі закладів середньої освіти віднесені до класів C, 1, 2, 3, 4, 5, 6 на основі їхньої освітньої кваліфікації. Класи розподілені на відповідні рівні (Рис. 11)⁷⁶:

Крок	Клас C	I клас	II клас	III клас	IV клас	V клас	VI клас
1	49588	49588	49588	49588	59459	62828	66940
2		51348	51348	51348	62116	65588	69824
3		53172	53172	53172	64893	68466	72831
4		55057	55057	55057	67793	71470	75966
5		57010	57010	57010	70822	74611	79239
6		59034	59034	59034	73989	77885	82650
7		61131	61131	61131	77294	81304	86210
8		63299	63299	63299	80749	84871	89922
9		65546	65546	65546	84358	88598	93797
10		67874	67874	67874	88127	92487	97834
11		70282	70282	70282	92067	96547	102048

Рис. 11. Річна ставка основного посадового окладу штатних викладачів провінції Саскачеван за період з 1 вересня 2022 року по 31 серпня 2023 року

Закон про освіту⁷⁷ визначає перелік питань, які є обов'язковими для узгодження під час переговорів представників профспілкових або самоврядних організацій вчителів із роботодавцями, зокрема питання про: встановлення відпусток; виплати заробітної плати вчителям, які працюють надурочні години і години тимчасової заміни; встановлення строку дії договору; встановлення періоду оплати праці вчителів; встановлення спеціальних надбавок⁷⁸.

⁷⁵ Teacher Salary Classification Regulations, E-0.2 Reg 25. URL: <https://publications.saskatchewan.ca/#/products/76857>

⁷⁶ Teachers' Salaries. URL: <https://www.stf.sk.ca/teaching-saskatchewan/collective-bargaining/teachers-salaries/>

⁷⁷ Education Act, 1995, E-0.2. URL: <https://publications.saskatchewan.ca/#/products/487>

⁷⁸ Local Bargaining. URL: <https://www.stf.sk.ca/teaching-saskatchewan/collective-bargaining/local-bargaining/>

Станом на 21 березня 2025 року середня річна заробітна плата вчителя державної школи в **США** становить 90368 доларів в рік⁷⁹. У 2024 році в деяких штатах відбулося підвищення заробітної плати вчителів, але у звіті NEA Educator Pay in America Report за 2024 рік повідомляється, що в цілому середня заробітна плата вчителів не враховує інфляцію⁸⁰. Так, нині з поправкою на інфляцію вчителі заробляють на 5 % менше, ніж десять років тому.

На процес формування заробітної плати вчителя впливають різні чинники, зокрема: рівень освіти; місце проживання; належність до певного шкільного округу; показник «вартість життя» в регіоні проживання; наявність вакансій на ринку праці або кількість претендентів на одну вакансію тощо.

Федеральним законодавством не встановлена єдина для всіх штатів тарифна сітка оплати праці вчителів, оскільки в кожному штаті реалізується власна політика у сфері освіти, зокрема й щодо питання оплати праці педагогічних працівників закладів середньої освіти.

Питання оплати праці врегульовані законами штатів про освіту. Кожний штат і шкільний округ уповноважений самостійно встановлювати тарифну сітку оплати праці вчителів і графік оплати праці. Наприклад, Кодексом освіти штату Каліфорнія⁸¹ визначено порядок оплати праці сертифікованих вчителів шкільного округу, встановлені додаткові фінансові стимули і бонуси тощо. У штаті Каліфорнія функціонує понад 1000 державних шкільних округів, у кожному з яких затверджено власний графік виплати заробітної плати. В окремих штатах заробітна плата вчителів державних шкіл встановлюється багаторічними колективними договорами або угодами (штат Колорадо⁸²).

Варто зазначити, що в період пандемії COVID-19 у деяких штатах запроваджені програми, спрямовані на залучення або заохочення вчителів для роботи в особливих (складних) умовах. Такі програми профінансовані Федеральним фондом з надзвичайних ситуацій⁸³.

Крім того, з метою залучення висококваліфікованих викладачів, штати та округи запроваджують інноваційні системи компенсацій. Наприклад, відповідно до системи оплати праці викладачів державних шкіл Денвера, яка називається ProComp, викладачі отримують бонуси та стимули на додаток до своєї базової заробітної плати. Передбачено три стимули: у розмірі 2000 доларів для викладачів, які працюють в особливих (складних) умовах; у розмірі 750 доларів США для викладачів, які працюють у 10 школах, що отримали статус найбільш соціально спрямованих; у розмірі 2000 доларів США для викладачів, які

⁷⁹ Secondary Teacher Salary. URL: <https://www.ziprecruiter.com/Salaries/Secondary-Teacher-Salary>

⁸⁰ 2024 Average Teacher Salaries: What Are the Top-Paying States? URL: <https://www.weareteachers.com/average-teacher-salary/>

⁸¹ California Code, Education Code - EDC § 45048. URL: <https://codes.findlaw.com/ca/education-code/edc-sect-45048/>

⁸² Colorado's fight over collective bargaining rights could hinge on education. URL: <https://www.chalkbeat.org/colorado/2022/2/25/22949965/collective-bargaining-teachers-union-public-sector-colorado-schools-colleges-universities/>

⁸³ Teacher Compensation Strategies SEPTEMBER 2022. URL: <https://www.nctq.org/research-insights/state-of-the-states-2022-teacher-compensation-strategies/>

працюють у школах Title I (школи, в яких навчаються діти із сімей з низьким рівнем доходу⁸⁴)⁸⁵.

Висновки. Аналіз законодавства окремих держав свідчить про зростаючу актуальність питання оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти. Узагальнюючи результати аналізу законодавства країн Балтії, Польщі, Німеччини, Франції, Великої Британії, Канади та США в цій сфері, варто відмітити спільні та відмінні підходи до формування державної політики.

Підвищення престижності професії вчителя та створення необхідних стимулів для залучення широкого кола фахівців до навчального процесу в закладах середньої освіти є пріоритетом державної політики в Латвії, Литві, Естонії, Польщі, Німеччині, Франції, Великій Британії, Канаді та США. Такий досвід толерування високого статусу професії вчителя та відповідної оплати праці є корисним для України.

У Польщі, Франції та Великій Британії регулювання здійснюється відповідно до законів. У державах із федеральним устроєм (Німеччина, США, Канада) регулювання здійснюється відповідно до законів національно-державних утворень (штатів, земель, провінцій тощо). У Латвії, Литві, Естонії розмір і порядок оплати праці педагогічним працівникам визначають уряди цих держав.

Закордонний досвід ілюструє майже схожі підходи до формування структури заробітної плати вчителів. Як правило, її складниками є:

- базова ставка;
- надбавки: за вислугу років, мотиваційна, функціональна, зокрема за виконання функції класного керівника, та за умови праці;
- винагорода за надурочні години та години тимчасової заміни;
- премії та інші виплати, що впливають із трудових відносин.

Базова ставка визначається відповідно до тарифної сітки або професійної шкали. Базова ставка різниться для педагогічних працівників залежно від рівня освіти та професійної кваліфікації і змінюється щороку в бік зростання.

У деяких державах у питаннях оплати праці працівники закладів середньої освіти прирівняні до державних службовців (Франція, Німеччина) або користуються пільгами, встановленими для державних службовців (Польща).

Державні заклади середньої освіти, як правило, знаходяться у віданні адміністративно-територіальних одиниць і фінансуються за рахунок коштів державного та місцевого бюджетів. Недержавні заклади управляються фондами, асоціаціями, приватними особами, компаніями тощо.

Із метою забезпечення контролю, здійснюється аналіз видатків на оплату праці педагогічних працівників за певний період щодо розміру середньої заробітної плати та середньорічної структури зайнятості вчителів усіх ступенів (Польща).

⁸⁴ What is Title I? URL: <https://www.ed.gov/laws-and-policy/laws-preschool-grade-12-education/title-i>

⁸⁵ What exactly is in Denver's new teacher pay deal? Here's the nitty-gritty. URL: <https://www.chalkbeat.org/colorado/2019/2/15/21106844/what-exactly-is-in-denver-s-new-teacher-pay-deal-here-s-the-nitty-gritty/>

Для педагогічних працівників запроваджено електронний сервіс для розрахунку заробітної плати (Франція, Польща).

Активна роль у регулюванні відносин щодо оплати праці педагогічним працівникам закладів середньої освіти відводиться профспілковим організаціям або професійним асоціаціям учителів, які є учасниками колективних договорів, укладених із роботодавцями (Польща, Канада, США, Литва).

Аналіз законодавства України свідчить про необхідність проведення певних змін у регулюванні оплати праці педагогічних працівників, які забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

** Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*